

Majster Jan Hus a reformácia na Slovensku

Doc. PhDr. Miloš Klátik, PhD.

Doc. Miloš Klátik vystudoval Evanjelickou bohosloveckou fakultu v Bratislavě, roku 2003 obhájil svoji disertační práci a získal titul PhD, roku 2014 pak jmenován docentem. Na evanjelické teologické fakultě od roku 1987 vyučuje systematickou teologii a etiku. Od roku 2006 je Doc. Klátik generálním biskupem ECAV na Slovensku.

„Ak by som vedel, že je Božou vôľou, aby som v Ríme umrel, aj vtedy by som šiel.. Toto som písal potomkom na výstrahu: dobrým, aby o pravdu stáli, a slepým v pravde, aby sa toho varovali, a tým, ktorí nepoznajú môj spor a mi ubližujú, aby, poznajúc pravdu, ubližovaním nehrešili.“

Majster Jan Hus

Úvod

Život a dielo Majstra Jana Husa má svoje čestné miesto a v mnohom aj prvenstvo nielen v dejinách reformácie, keď sa jeho meno spája s reformáciou v Čechách, ktorá sa začala o sto rokov skôr než v samotnom Nemecku či Švajčiarsku. Majster Jan Hus má však svoje miesto aj v dejinách reformácie na území Slovenska, či dokonca v Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku, kde si jeho život a dielo každoročne pripomíname na službách Božích v deň jeho upálenia, ďakujúc Pánu Bohu za všetko dobré, čo sme skrze neho i my smeli prijať. Veď je dôležité i dnes si pripomínať odkaz muža, ktorý nezostal len pri kázaní pravdy, ale dokázal ju hájiť celým svojím životom. O Jánovi Husovi môžeme pokojne s pisateľom Listu Židom i my dnes vyznať: *„Títo všetci umierali vo viere a nedosiahli, čo im bolo zasľúbené. Len zďaleka to videli, uvítali a vyznávali, že sú len cudzincami a pútnikmi na zemi. Lebo tí, čo takto hovoria, naznačujú, že hľadajú vlasť. A keby boli mysleli na zem, z ktorej vyšli, by mali dosť času vrátiť sa. Ale oni túžia po lepšej vlasti, to jest po nebeskej.“* (Žid 11, 13 – 16a). Napriek tomu, že pred 600 rokmi za bránami mesta Kostnice podstúpil mučenícku smrť za svoju vieru a následne jeho popol vysypali do vôd rieky Rýna, jeho svedectvá neumlčali. Pozrieme sa preto bližšie na odkaz Majstra Jana Husa, ktorý môže byť v mnohom i dnes pre nás aktuálnym.

Historický kontext

Kresťanská cirkev v stredoveku sa v mnohom odklonila od prvokresťanského základu. Na obnovu jej duchovného poslania v zmysle slov Ježiša Krista (Mk 8, 34) vystúpilo viaceró reformátorov. Významným Lutherovým predchodcom bol Majster Jan Hus, stúpenec anglického reformátora Johna Wycliffa. Husovo učenie bolo zakotvené v Písme svätom. Na základe Písma svätého považoval za hlavu cirkvi jedine Ježiša Krista: „Všeobecná svätá cirkev je jedna, tak ako je počtom jeden vyvolený.“¹

Husovo učenie bolo zamerané najmä na oblasť vieroučnú, avšak jeho dielo sa významne dotklo aj oblasti národnej a oblasti jazyka. Pripisuje sa mu autorstvo spisu o reforme českého jazyka. Jan Hus objavil silu (dôležitosť) materinského jazyka pri bohoslužobnom obrade. Výrazne sa podieľal na vzniku Kutnohorského dekrétu, ktorý Václav IV. vydal 18. januára 1409. Dekrétom sa zmenil pomer hlasov medzi Čechmi a cudzincami na Pražskej univerzite. Podľa dekrétu mal pri hlasovaní český národ tri hlasy a ostatné národy len jeden. Dekrét znamenal vyriešenie napätia medzi českými a nemeckými profesormi v prospech skupiny okolo Husa (stúpenci Wycliffových spisov) proti nemeckým profesorom (odporcom reformátora).

Učenie Jana Husa iniciovalo začiatok procesu, ktorý znamenal zľudovenie kultúry v Čechách. Český jazyk vytláčal postupne latinčinu nielen z literatúry, ale aj z bohoslužobnej oblasti, ktorá bola jej doménou. Biblia a nábožná pieseň prostredníctvom materinského jazyka boli prístupné masám. Jan Hus uviedol do služieb Božích niektoré duchovné piesne. Objavujú sa i prvky národného povedomia. V období husitských vojen dochádza k počesťovaniu miest (úradov, súdov).²

Význam zrozumiteľnej reči pri bohoslužobných obradoch spoznali pred Husom viac ako pred 500 rokmi už vierozvestovia Konštantín – Cyril a Metod. Podstatou ich misie bolo šírenie slova Božieho slovanským jazykom a vykonávanie bohoslužieb

¹ PETRÍK, J. Kapitoly z domácich cirkevných dejín. Bratislava : Slovenská evanjelická bohoslovecká fakulta, 1969, s. 24. BAINTON, R. H. Martin Luther – životopis. Bratislava : Porta Libri, 1999, s. 114 – 115.

² Dejiny staršej slovenskej literatúry. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1958, s. 72. HAJDUK, A. Všeobecné cirkevné dejiny. Od začiatku cirkvi po Lutherovu reformáciu. Bratislava : Evanjelická bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 1998, s. 56.

slovienskou liturgiou vo Veľkomoravskej ríši. Solúnski bratia správne vystihli, že ľud prijme kresťanské učenie, len ak ho budú šíriť v jemu zrozumiteľnej reči.³

Krátky pohľad na život a dielo Majstra Jana Husa

Majster Jan Hus sa narodil v južných Čechách, v Husinci pri Prachaticiach, pravdepodobne v r. 1371. Nakoľko údaje v jednotlivých prameňoch sa rozchádzajú, jeho narodenie však môžeme zaradiť do obdobia medzi rokmi 1364 – 1376. Majster Jan Hus prišiel zo svojho rodného kraja a dedinského prostredia neskôr do Prahy, kde sa mu otvorila cesta vzdelania a pôsobenia na Karlovej univerzite⁴. V roku 1400 bol vysvätený za kňaza a o dva roky neskôr sa stal nielen rektorom celej pražskej univerzity, ale zároveň aj kazateľom v Betlehemskej kaplnke, ktorá bola zriaďovacou listinou založená 24. mája 1391 a stavba dokončená r.1394, aby sa v nej slovo Božie zvestovalo v českom jazyku. Vo svojich kázňach potláčal nemravnosť a nabádal k cnostnému životu.⁵ Jan Hus nadväzoval na učenie svojich predchodcov – Konráda Waldhausera, Jána Miliča z Kroměříža, Mateja z Janova, Tomáša Štítného ze Štítného.⁶ Pod vplyvom Wycliffových spisov, ktoré na územie Českej republiky prichádzajú z Anglicka, Jan Hus pevne stál na základoch Písma svätého, ktoré právom považoval za najvyššiu autoritu a ktoré stojí nad cirkvou, teológiou, učením i kresťanským životom. Neskôr vystúpil i proti odpustkom a zastával pravdu, že jedinou hlavou cirkvi je Kristus. Wycliffove spisy sa tak stávajú jeho duchovnou potravou. Onedlho však nastalo triedenie spoločnosti – nemeckí profesori, ktorí odmietali reformačné učenie na základe Wycliffa a českí profesori, ktorí boli reforme priaznivo naklonení. Hus však trval na svojej pravde. Napriek tomu, že z Prahy odišiel na vidiek na Kozí hrádek, naďalej sa venoval literárnej činnosti.⁷ Keď bol v jeseni 1414 zvolaný koncil do Kostnice, ktorý mal za úlohu urobiť v cirkvi poriadok, rozhodol sa ho napokon zúčastniť so sprievodom českých šľachticov.⁸ Do Kostnice prišiel 3. novembra 1414 a 28. novembra bol už zatknutý a väznený na rôznych miestach. O jeho vnútornom zápase a jeho pobyte v Kostnici sú senným prameňom jeho listy, ktoré

³ PETRÍK, J. Kapitoly z domácich cirkevných dejín. Bratislava : Slovenská evanjelická bohoslovecká fakulta, 1969, s. 22, 25.

⁴ BUTTA, T. Seznení s Místrem Janem. Pohledy na českého reformátora Jana Husa a úryvky z jeho spisů. Praha: Církev československá husitská, 2015, s. 12.

⁵ VESELÝ, D. Majster Ján Hus. In Cirkevné listy, roč. 104, 1991, č. 8, s. 129.

⁶ KOLÁROVSKÝ, P. Všeobecné církevné dejiny stredoveku. Bratislava : Slovenská evanjelická bohoslovecká fakulta, 1971, s. 47.

⁷ HAJDUK, A. Všeobecné církevné dejiny. Od začiatku cirkvi po Lutherovu reformáciu. Bratislava : Evanjelická bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 1998, s. 55.

⁸ LÁŠEK, J. B. Život a dielo. In Mistr Jan Hus v proměnách času a jeho poselství víry dnešku. Praha : Církev československá husitská, 2012, s. 12.

svedčia o jeho vytrvalosti a sile viery, ktorá bola posilňovala na príklade trpiaceho Ježiša Krista a jeho mučeníkov. Na koncile v Kostnici nechceli však diskutovať o Husových názoroch a učení, ktoré šíril. Trvali len na bezpodmienečnom odvolaní jeho učenia a podrobeniu sa koncilu. Koncilu totiž viac záležalo na udržaní moci, ako na pravde. Husovi dokonca vytýkali, že v jeho spisoch je 30 heretických viet. Keďže Majster Jan Hus odpovedal, že odvolať by mohol len vtedy, keby ho presvedčili lepšími a mocnejšími dôvodmi Písma, 24. júna spálili jeho knihy, odsúdili ho na stratu kňazského úradu a potrestanie svetskou mocou.⁹ Keď sa 6. júla 1415 konalo 15. slávnostné zasadnutie koncilu v katedrále, bol prečítaný rozsudok pre Jana Husa – smrť upálením, pretože hájil a kázal Wicliffove bludy. Následne bol vyhlásený za kacíra, verejne prekliaty a na hlavu mu dali papierovú čiapku s nápisom „Ecce heresiarcha!“, čo znamená „Ajhľa, kacír!“¹⁰. Napriek všetkým týmto ťažkým životným situáciám Jan Hus v posledných chvíľach života tesne pred upálením dokázal odpustiť svojim nepriateľom, vyznával Ježiša Krista ako svojho Spasiteľa a s nábožnou piesňou na perách dokonal v plameňoch.

Majster Jan Hus ovplyvnený učením Jána Wycliffa tak započal dielo cirkevnej reformy v Čechách s horlivosťou a zbožnosťou, brániac pravdu zjavenú v Písme svätom, až po svoju mučenícku smrť.

Teologický odkaz Majstra Jana Husa na území Slovenska

Napriek tomu, že sa hospodárske a sociálne pomery na území Slovenska značne odlišovali od situácie v českých krajinách, predsa len aj tu došlo k ohlasu husitského hnutia. Živé styky s českými krajinami, ale aj jazyková príbuznosť či záujem slovenských študentov o Karlovu univerzitu na ktorej už v 15. storočí študovalo približne 50 študentov,¹¹ priniesli učenie Jana Husa aj na územie Slovenska a zosilnili i vplyv husitov. Husitské vpády si počas 7 rokov (1428 – 1434) získavali ľudí, a preto niet divu, že prenikali aj myšlienky a dôrazy husitov.¹²

⁹ BUTTA, T. Sesznámení s Místrem Janem. Pohledy na českého reformátora Jana Husa a úryvky z jeho spisů. Praha: Církev československá husitská, 2015, s. 20, 22. VESELÝ, D. Majster Ján Hus. In Církevné listy, roč. 104, 1991, č. 8, s. 129. HAJDUK, A. Všeobecné církevné dejiny. Od začiatku cirkvi po Lutherovu reformáciu. Bratislava : Evanjelická bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 1998, s. 56.

¹⁰ PETRÍK, J. Kapitoly z domácich církevných dejín. Bratislava : Slovenská evanjelická bohoslovecká fakulta, 1969, s. 34 – 36.

¹¹ Niektorí zo študentov dokonca študovali priamo s Janom Husom.

¹² VESELÝ, D. Počiatky Lutherovej reformácie na Slovensku do roku 1548. In Církevné listy, roč. 111, 1998, č. 2, s. 25.

Na reformné pohyby, ktoré Jan Hus vyvolal v Čechách, reagovali živo aj ľudia na území Slovenska. Túžbu po reforme spoločenského života i cirkvi spôsobil rovnako morálny úpadok cirkvi, ktorý bol zjavný aj na území Slovenska, kde ľudia taktiež vystupovali proti učeniu o odpustkoch¹³, ale aj bohatstvu a svetskej moci cirkvi. Medzi najaktívnejších predstaviteľov husitstva na Slovensku patril Ján Vavrincov z Račíc – Husov žiak, ktorý bol obžalovaný za zastávanie sa Jana Husa, a táborský kňaz Lukáš z Nového Mesta nad Váhom, ktorý napísal traktát o eucharistii a zomrel ako kacír upálením.¹⁴

V literárnych dejinách Slovenska, ktorými predstaviteľmi boli najmä evanjelici, je Husov prínos vždy hodnotený pozitívne. Jeho význam pre Slovensko, ale aj pre evanjelikov na Slovensku prezrádza napríklad aj evanjelický farár, patentálny superintendent Karol Kuzmány, ktorý, spomínajúc na Husovo vystúpenie proti pražským doktorom na hrade Žebrák, kde bol za pravdu ochotný položiť aj život, zložil známu pieseň *Kto za pravdu horí*.

Evanjelický spevník č. 564

*1. Kto za pravdu horí v svätej obeti,
kto za ľudstva práva život posväťí,
:/: kto nad krivdou biednych slzu vyroní:
Tomu moja pieseň slávou zazvoní.:/:*

*2. Kto si stojí v slove, čo priam zhrkne svet,
komu nad statočnosť venca v svete niet,
:/: koho dar nezvedie, hrozba neskloní:
Tomu moja pieseň slávou zazvoní.:/:*

*3. Pán Boh šľachetnosti nebo vystavil,
večné On pre podlosť peklo podpálil;
:/: kto ctí pravdy božskej božské zákony:
Tomu moja pieseň slávou zazvoní.:/:*

Teologický odkaz Majstra Jana Husa na území Slovenska spočíva predovšetkým v jeho učení, ktoré má svoje základy v Písme svätom, ale aj vo význame zrozumiteľnej reči. Božie slovo tak v zrozumiteľnej reči vnikalo nielen do spoločnosti, ale aj do bohoslužieb, cirkevného spevu, čo malo za následok vznik nových piesní, aj do cirkevného života. Takýmto spôsobom dochádzalo k reforme cirkvi, po ktorej ľudia volali.

¹³ Odpustky súviseli s učením o očistci v západnej kresťanskej cirkvi a s predstavou prenesenou z občianskeho života, že trest možno zameniť peňažnou pokutou. V očistci si mali hriešnici odpykávať tresty pokánia.

¹⁴ PETRÍK, J. Kapitoly z domácich cirkevných dejín. Bratislava : Slovenská evanjelická bohoslovecká fakulta, 1969, s. 40 – 41.

Dôkazom Husovho teologického odkazu na území Slovenka je aj zmienka o tom, že uhorský snem už v roku 1449 informuje pápeža o prijímaní Večere Pánovej pod obojím (sub utraque). Rovnako o 7 rokov neskôr (1456) píše Kapistrán, františkánsky mních, že medzi katolíkmí je mnoho utajených kacírov.¹⁵ Pri učení o Večeri Pánovej však nemôžeme jednoznačne povedať, aké učenie zastával v otázke učenia o nemennosti podstaty chleba a vína pri posväcovaní, pretože sa k tomu nikdy jednoznačne nevyjadril, aj keď to neznamená chápanie Večere Pánovej v duchu učenia rímskokatolíckej cirkvi.¹⁶ K husitskému dedičstvu sa hlásil pospolitý a chudobný ľud, chudobnejšie zemianstvo, ale aj vyššia šľachta, ktorá mala český pôvod – napr. Kostkovci na hrade Lietava si nechali vyryť na hrad symbol kalicha s nápisom „Slovo Hospodinovo zostáva naveky!“ Takýmto spôsobom sa priznávali k husitstvu nielen vonkajším značením, ale za ním sa skrýval často aj vnútorný, duchovný prejav.¹⁷

Nakoľko husiti vynikali aj duchovnou tvorbou, dochádzalo k šíreniu Božieho slova a myšlienok husitizmu aj touto formou. Jan Hus, ktorý ako prvý zaviedol ľudovú pieseň do bohoslužieb, sám bol autorom niektorých nábožných piesní. Latinské liturgické spevy dokonca vo svojich kázňach nielen cituje, ale najmä vysvetľuje ich zmysel a súvislosť s konkrétnym cirkevným sviatkom. Niektoré prepracoval zo starších, ako napr. Jezu Kriste, štedrý kněže a Navštěv nás, Kriste žádoucí. Tým podnietil neskôr bohatú tvorbu husitskú a bratskú. Dokonca aj po príchode Lutherovej reformácie mali tieto piesne svoje miesto vo vznikajúcich kancionáloch. A aj zásluhou Juraja Tranovského prenikli do Tranoscia (1636). Tranovský miesto starokresťanského „Kyrie eleison“ podľa vplyvu Husovej reformácie zaviedol piesne vytvorené na Kyrie, ale aj Glória a Krédo, ktoré sú dodnes zvláštnosťou evanjelickej hymnológie, ale zároveň aj dedičstvom.¹⁸

Po ústupe slovanskej liturgie sa do používania opäť vrátili latinské biblické texty, to však neznamená, že slovanská liturgia úplne zanikla a prestala sa používať. Z dejín vieme, že po tomto období dochádza k útlmu v oblasti prekladu Biblie do reči ľudu zrozumiteľnej. České znenie Biblie až na začiatku 16. storočia zrevidoval Ján Hus. Tieto jeho preklady a preklady mnohých iných sa dostávali aj na územie Slovenska rovnako

¹⁵ PETRÍK, J. Kapitoly z domácich cirkevných dejín. Bratislava : Slovenská evanjelická bohoslovecká fakulta, 1969, s. 41.

¹⁶ SOUSEDÍK, S. Učení o eucharistii v díle M. Jana Husa. Praha : Vyšehrad, 1998, s. 58.

¹⁷ PETRÍK, J. Kapitoly z domácich cirkevných dejín. Bratislava : Slovenská evanjelická bohoslovecká fakulta, 1969, s. 41 – 42.

¹⁸ Dejiny staršej slovanskej literatúry. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1958, s. 72. HAJDUK, A. Všeobecné cirkevné dejiny. Od začiatku cirkvi po Lutherovu reformáciu. Bratislava : Evanjelická bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 1998, s. 56. BUTTA, T. Sesznámení s Mistrem Janem. Pohledy na českého reformátora Jana Husa a úryvky z jeho spisů. Praha: Církev československá husitská, 2015, s. 49.

vplyvom husitského hnutia. Nesmieme preto zabudnúť, že vzácne dedičstvo, ktoré sme získali v Kralickej Biblii od Jednoty bratskej, v značnej miere môžeme aj pripísať Husovmu pôsobeniu.

Kralická Biblia si cestu na Slovensko našla po bitke na Bielej hore cez českých protestantov, ktorí tu nachádzali svoje útočisko. Boli to príslušníci Jednoty bratskej, utraquisti, luteráni, kalvíni, ktorí so sebou prinášali nielen české postily, piesne, bohoslužobné knihy, ale hlavne vzácnu Kralickú Bibliu.¹⁹ O tom, že sprevádzala českých exulantov, svedčí aj ich pieseň „*Nevzali jsme s sebou nic, po všem veta, jen Bibli Kralickou, Labyrinth světa. Tatry, vy přijměte nás v té úzkosti, u vás chceme žít i zložití kosti.*“²⁰

Kralická Biblia tak našla pevné miesto v dejinách Slovenska, ale aj v Evanjelickej cirkvi augsburského vyznania na Slovensku a zohrala veľkú rolu. Stala sa vzácnym pokladom evanjelických domácností, jej reč sa stala priamo posvätnou rečou slovenského evanjelictva a spisovným jazykom až do kodifikovania spisovnej slovenčiny v roku 1843.²¹ Slovenskí evanjelici túto Bibliu neustále pokladali za svoju, nie za cudziu alebo len niekým privezenú. Veď reč Kralickej Biblie – bibličtina aj napriek tomu, že prešla mnohými skúškami a zápasmi, stala sa rečou nielen bohoslužobných kníh, Tranoscia, ale aj neskoršieho Zpěvníka, ktorý evanjelikom na Slovensku slúžil až do roku 1992, keď bol prijatý nový evanjelický spevník v slovenskom jazyku.

Záver

Dovoľte mi v závere spomenúť jednu zaujímavosť, ktorú som našiel v *Cirkevných listoch* z roku 1915 a ktorá veľmi jednoducho vysvetľuje dejiny reformácie – na krajoch pergamenu jedného husitského spevníka sú kresby k piesni na pamiatku Majstra Jana Husa a medzi nimi tri obrázky: na hornom je John Wycliff, ako kreše zo skaly iskry, na prostrednom Jan Hus, ktorý týmito iskrami zapáľuje uhlie, a na dolnom Martin Luther dvíha horiacu fakľu zapálenú od založeného ohňa. Keď tieto obrázky vnímame spod zorného uhla dejín reformácie, môžeme konštatovať, že tri obrazy určujú každému

¹⁹ GDOVIN, M. Kralická Biblia. In Tranovský evanjelický kalendár. Liptovský Mikuláš : Tranoscius, 2012.

²⁰ KVAS, A. Kralická Biblia – dedičstvo slovenských evanjelikov od Jednoty bratskej. In Cirkevné listy, roč. LXX, č. 1, 1970.

²¹ KVAS, A. Kralická Biblia – dedičstvo slovenských evanjelikov od Jednoty bratskej. In Cirkevné listy, roč. LXX, č. 1, 1970.

z troch mužov ich pravé miesto. Vskutku Jan Hus zapálil oheň iskrou, ktorú Wycliff zo skaly vznietil a Martin Luther následne rozšíril svetový požiar.²²

Hoci Majster Jan Hus žil v období stredoveku, svojím postojom, svojím učením, ktoré horlivo bránil a rozsieval, ho prežil, predstihol zápasom za ľudské práva, ale aj za slobodu svedomia. Jeho génus je devíziou aj pre modernú spoločnosť.²³ Právom ho môžeme považovať za bojovníka a pracovníka – služobníka slova Božieho, ktoré určovalo celý jeho život. Veď s pomocou Božou pochopil veľký význam tohto slova života, za ktoré položil aj svoj život. Išlo mu o to, aby toto slovo bolo všetkému ľudu zvestované v čistote a pravde. Kiežby aj nás jeho život i dielo povzbudili k takej láske k slovu Božiemu. Majstra Jana Husa môžeme nazývať nielen predreformátorom, ale priamo nositeľom reformačného ducha, ktorý svoje vhodné podmienky našiel až o sto rokov neskôr. Teologický odkaz Majstra Jana Husa nachádzame dodnes nielen vo vieroučných zásadách, ktoré reformácia prehľadila, ale aj v literárnej a duchovnej tvorbe.

Možno povedať, že pamiatka Jana Husa ako predreformátora Lutherovej reformácie zostala u slovenských evanjelikov navždy živou, a preto životom i dielom Majstra Jana Husa znie i nám dnes napomenutie: „*Spomínajte na svojich vodcov, ktorí vám zvestovali slovo Božie. Pozorujte, aký bol koniec ich správania, a napodobňujte ich vieru.*“ (Žid 13, 7)

²² Redakcia. V deň 6. júla. In Cirkevné listy, roč. XXIX, 1915, č. 7, s. 12.

²³ VESELÝ, D. Majster Ján Hus. In Cirkevné listy, roč. 104, 1991, č. 8, s. 129.

Zoznam použitej literatúry:

- BAINTON, R. H. Martin Luther – životopis. Bratislava : Porta Libri, 1999.
- BUTTA, T. Sesznámení s Místrem Janem. Pohledy na českého reformátora Jana Husa a úryvky z jeho spisů. Praha: Církev československá husitská, 2015.
- Dejiny staršej slovenskej literatúry. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 1958.
- GDOVIN, M. Kralická Biblia. In Tranovský evanjelický kalendár. Liptovský Mikuláš : Tranoscius, 2012.
- HAJDUK, A. Všeobecné cirkevné dejiny. Od začiatku cirkvi po Lutherovu reformáciu. Bratislava : Evanjelická bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského, 1998.
- KOLÁROVSKÝ, P. Všeobecné cirkevné dejiny stredoveku. Bratislava : Slovenská evanjelická bohoslovecká fakulta, 1971.
- KVAS, A. Kralická Biblia – dedičstvo slovenských evanjelikov od Jednoty bratskej. In Cirkevné listy, roč. LXX, č. 1, 1970.
- LÁŠEK, J. B. Život a dielo. In Mistr Jan Hus v proměnách času a jeho poselství víry dnešku. Praha : Církev československá husitská, 2012, s. 12.
- PETRÍK, J. Kapitoly z domácich cirkevných dejín. Bratislava : Slovenská evanjelická bohoslovecká fakulta, 1969.
- SOUSEDÍK, S. Učení o eucharistii v díle M. Jana Husa. Praha : Vyšehrad, 1998.
- VESELÝ, D. Majster Ján Hus. In Cirkevné listy, roč. 104, 1991, č. 8, s. 129.
- VESELÝ, D. Počiatky Lutherovej reformácie na Slovensku do roku 1548. In Cirkevné listy, roč. 111, 1998, č. 2, s. 25.